

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 29 maj 1942 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, m. m.

Genom en den 24 april 1942 dagtecknad proposition, nr 244, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) L a g

om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Beträffande anläggning av väsentlig betydelse för kraftförsörjningen i riket skola i fråga om åtgärder till skydd mot skada genom luftanfall eller annan krigshandling eller sabotage gälla de särskilda bestämmelser, som angivas i denna lag.

2 §.

Med anläggning, som i 1 § sägs, avses

1) elektriskt kraftverk, som är avsett för generatoreffekt av minst tvåtusenfemhundra kilovoltampère;

2) anläggning för tillgodogörande av vattenkraft genom vattenreglering, om vattenmagasinet är avsett att rymma minst etthundra miljoner kubikmeter;

3) elektrisk ledning, som är avsedd för spänning av minst fyrtio kilovolt mellan två ledare; samt

4) transformator- eller kopplingsstation, vilken är avsedd för spänning som under 3) sägs och en genomgångseffekt av minst tvåtusenfemhundra kilovoltampère.

3 §.

Anläggning, som avses i denna lag, skall utföras på ett med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall ur skyddssynpunkt lämpligt sätt.

Vad nu sagts gäller ock ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning.

4 §.

Ägare av befintlig, i denna lag avsedd anläggning vare pliktig att, i den mån det ej tidigare skett, med avseende å anläggningen och driften vid densamma vidtaga erforderliga åtgärder för att minska faran för och begränsa verkningarna av sådan skada, varom i 1 § förmäles. Han skall sålunda, bland annat, verkställa nödig förstärkning av anläggningens skydd mot brand- och annan bombskada, utföra skyddsrum och andra erforderliga skyddsanordningar åt personal för anläggningens skötsel och skydd samt lämpligt förvaringsrum för förråd, ombesörja erforderlig utbildning och övning av personal, avsedd att fullgöra luftskyddstjänst vid anläggningen, samt vidtaga nödiga åtgärder för snabbt avhjälpande av driftavbrott.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren, vare nyttjanderättshavaren skyldig att i ägarens ställe vidtaga sådana i första stycket avsedda åtgärder, som med hänsyn till deras art och förhållandena i övrigt böra ankomma på den som utövar driften vid anläggningen.

Anskaffning av vapen ingår icke i ägarens eller nyttjanderättshavarens förpliktelser.

Om skyldighet att anordna bevakning förordnar Konungen.

5 §.

Ej må på grund av vad i 3 och 4 §§ stadgas föreskrivas skyldighet att vidtaga åtgärd, som med hänsyn till anläggningens omfattning och andra omständigheter i avseende å denna skulle vara oskäligt betungande.

6 §.

Nyttjas anläggningen av annan än ägaren må kostnad, som ägaren eljest skolat vidkännas, fördelas mellan honom och nyttjanderättshavaren efter vad som finnes skäligt.

7 §.

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i denna lag, vare skyldig tåla åtgärd, som finnes böra utföras vid anläggningen för att trygga kraftförsörjningen i riket under krig, ändå att han icke själv är pliktig att utföra eller bekosta åtgärden. Medför åtgärden skada eller förlust för honom, skall dock, om denna ej är att anse såsom ringa, utgå ersättning därför efter vad som finnes skäligt.

8 §.

Frågor, som avses i 3—5 §§ och 7 §, prövas av en särskild nämnd (*krigsskyddsnämnden för kraftanläggningar*).

Fråga om kostnadsfördelning enligt 6 § prövas av allmän domstol.

9 §.

Krigsskyddsnämnden består av en lagfaren ordförande, en representant för försvarsstaben, en för luftskyddsinspektionen, en för vattenfallsstyrelsen och

en för kommunala och enskilda kraftföretag. För var ledamot skall finnas minst en suppleant.

Ledamöter och suppleanter utses av Konungen; dock att Konungen äger uppdraga åt chefen för försvarsstaben att utse den militäre ledamoten och suppleant för honom. Innan ledamot och suppleant som skall företräda kommunala och enskilda kraftföretag utses, skall tillfälle till yttrande beredas sammanslutning av sådana företag.

Nämnden äger uppdraga åt ordföranden att ensam handlägga ärenden av enkel beskaffenhet.

10 §.

Krigsskyddsnämnden äger, när det erfordras, utan hinder av vad den förut bestämt meddela nya eller ändrade föreskrifter.

11 §.

Innan någon utför i denna lag avsedd anläggning eller verkställer väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning, skall han göra anmälan hos krigsskyddsnämnden för prövning av fråga, som avses i 3 §.

Påbörjas ej arbetet inom två år från det nämndens prövning ägde rum, skall anmälan ånyo göras hos nämnden.

Vid anmälan skola fogas erforderliga ritningar över anläggningen och de uppgifter, som tarvas för prövningen.

12 §.

Mål om tillstånd enligt vattenlagen till anläggning, som under 2 § 1) eller 2) sägs, eller till väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning må ej avgöras med mindre krigsskyddsnämndens utlåtande föreligger.

Vad i första stycket är stadgat gälle ock ärende angående tillstånd enligt 2 § lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, till utförande av elektrisk ledning, som under 2 § 3) i denna lag sägs.

13 §.

Den ökning i byggnadskostnaden, som föranledes av skyddsåtgärd enligt denna lag, skall icke tagas i beräkning vid prövning, som i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen sägs.

Vid meddelande av tillstånd, som i 12 § första stycket omförmäles, skola av krigsskyddsnämnden med avseende å vattenbyggnadens utförande givna föreskrifter beaktas.

14 §.

Vad i vattenlagen och förenämnda lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadgas om rätt att för tillgodogörande av vatten eller för utförande av elektrisk starkströmsanläggning taga i anspråk

annans mark eller vattenbyggnad skall äga motsvarande tillämpning i fall, då annans mark eller vattenbyggnad erfordras för vidtagande av skyddsåtgärd enligt denna lag.

15 §.

Envar, som äger eller innehar i denna lag avsedd anläggning, vare pliktig åta, att den myndighet, vilken har att utöva ledningen av luftskyddet vid anläggningen (luftskyddsmyndigheten), krigsskyddsnämnden eller den nämnden därtill utser besiktigar anläggningen för utrönande, vilka skyddsåtgärder som vidtagits eller böra vidtagas.

16 §.

Krigsskyddsnämnden äger vid vite tillhålla den, som är pliktig att vidtaga skyddsåtgärd enligt denna lag, att fullgöra sin skyldighet.

Underlåter den, som enligt nämndens beslut skall utföra viss åtgärd, att utan dröjsmål vidtaga densamma, må luftskyddsmyndigheten utföra åtgärden på den försumliges bekostnad.

Krigsskyddsnämnden och luftskyddsmyndigheten vare berättigade att erhålla nödig handräckning av länsstyrelsen. Denna må ock i fall, som avses i andra stycket, uttaga kostnaden för åtgärden av den försumlige.

17 §.

Klagan över krigsskyddsnämndens beslut må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till vederbörande statsdepartement före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. Där ej annorlunda förordnas, skall beslutet dock omedelbart lända till efterrättelse.

18 §

Underlåter någon att fullgöra anmälningsskyldighet, varom stadgas i 11 §, straffes med dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Samma lag vare, där någon utför i denna lag avsedd anläggning eller verkställer väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan anläggning i strid mot krigsskyddsnämndens föreskrifter.

Den som utan skälig anledning vägrar att låta anläggning besiktigas enligt vad i 15 § sägs straffes med dagsböter.

19 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

20 §.

Närmare föreskrifter om tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Är vid tiden för lagens ikraftträdande anläggning, som däri avses, under utförande eller föremål för väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning, skall anmälan, varom stadgas i 11 §, vid påföljd som i 18 § första stycket sägs, med bifogande av erforderliga ritningar och uppgifter senast den 1 augusti 1942 göras hos krigsskyddsnämnden; dock må nämnden, när skäl därtill äro, meddela anstånd med ritningars och uppgifters ingivande.

2) Lag

om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).

Härigenom förordnas, att 11 § 5 mom.¹ luftskyddslagen den 11 juni 1937 skall erhålla följande ändrade lydelse.

11 §.

5 mom. Vad ovan i 2—4 mom. stadgas skall ej gälla anläggning, som avses i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Om skyldighet i vissa andra fall för ägare av anläggning, inrättning eller byggnad att anordna skyddsrum gäller vad därom särskilt stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Genom nya lagen göres ej rubbning i beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande.

3) Lag

angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.

Härigenom förordnas, att 24 § lagen den 1 mars 1940 om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

24 §.

Denna lag äger ej tillämpning å anläggningar och byggnader för militära ändamål eller anläggningar, som avses i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

¹ Senaste lydelse se SFS 1940: 81.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Genom nya lagen göres ej rubbning i beslut, som meddelats före lagens ikraftträdande.

4) Lag

angående tillägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.

Härigenom förordnas, att i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, skall införas en ny paragraf, betecknad 16 §, av följande lydelse.

16 §.

Med avseende å vissa starkströmsanläggningar meddelas, utöver vad i denna lag stadgas, bestämmelser i lagen om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1942.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda förslagen, får utskottet, i den mån ej redogörelse därför lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Inledning.

I skrivelse den 9 juli 1941 till kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, luftskyddsinspektionen, svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen anhöll ställföreträdande chefen för försvarsstaben om yttrande över ett inom försvarsstaben uppkommet förslag om införande av enhetliga författningsbestämmelser rörande skyldighet att vid utförande av elektrisk starkströmsanläggning vidtaga åtgärder till anläggningens skyddande mot anfall från luften eller eljest mot skadegörelse genom krigsåtgärd. Sedan de begärda yttrandena avgivits, anhöll överbefälhavaren över rikets försvarskrafter i skrivelse den 23 september 1941, att utredning måtte verkställas rörande erforderliga bestämmelser i ämnet.

Med anledning av vad i överbefälhavarens skrivelse anförts tillkallade chefen för socialdepartementet den 30 oktober 1941, med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande samma dag, särskilda sakkunniga för verkställande av den begärda utredningen.

Till fullgörande av sitt uppdrag hava de sakkunniga den 10 december 1941 avgivit ett av motivering åtföljt förslag till, bland annat, *lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar*.

Över de sakkunnigas förslag hava efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen, vattenrättsdomarna, ställföreträdande chefen för försvarsstaben, kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, luftskyddsinspektionen, statens trafikkommission, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, 1941 års hemorts-försvarssakkunniga, svenska stadsförbundet samt svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsverksföreningen (gemensamt yttrande).

Vid överståthållarämbetets yttrande har fogats yttrande från tjänstgörande luftskyddschefen i Stockholm och några av länsstyrelserna hava vid sina yttranden fogat uttalanden av representanter för kraftverksägare inom respektive län.

Gällande bestämmelser.

Enligt luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504) utövar luftskyddsinspektionen tillsynen å luftskyddet inom riket i dess helhet. Inom länen handhaves luftskyddets högsta ledning av länsstyrelserna och under dessa sortera luftskyddscheferna, vilka, envar inom sitt luftskyddsområde, utöva den omedelbara ledningen av luftskyddet. I fråga om, bland annat, industriella anläggningar av större omfattning eller särskild betydelse äger Kungl. Maj:t enligt luftskyddslagens 18 § (senaste lydelse SFS 1941:583) meddela särskilda föreskrifter rörande luftskyddets organisation. Med stöd av detta stadgande har i luftskyddskungörelsen den 13 april 1940 (nr 239) under 35 § föreskrivits, att från länsstyrelses och luftskyddschefs handläggning skola undantagas, i den mån ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, frågor rörande luftskyddet vid, bland annat, statens vattenfallsverk och sådana enskilda kraftverk, beträffande vilka Kungl. Maj:t förordnat om undantag som nyss nämnts. Ledningen av luftskyddet vid dessa verk skall i stället utövas av vattenfallsstyrelsen, som emellertid är skyldig att därvid samråda med luftskyddsinspektionen och att själv eller genom underlydande organ samarbeta med vederbörande länsstyrelse och luftskyddschef. Förordnande om undantag från länsstyrelsernas och luftskyddschefernas handläggning av luftskyddsfrågor har meddelats i fråga om nio av landets största icke statliga kraftföretag, vilka jämte vattenfallsstyrelsen representera drygt tre fjärdedelar av landets kraftproduktion.

Luftskyddslagen innehåller — förutom bestämmelser om luftskyddets organisation — även föreskrifter om luftskyddets förberedande i fredstid. Enligt dessa föreskrifter åligger det länsstyrelserna, bland annat, att meddela erforderliga bestämmelser om luftskyddets planläggning inom länens olika delar och att i övrigt leda och övervaka förberedelsearbetet. Luftskyddscheferna hava att uppgöra planer för luftskyddet och i övrigt förbereda dess genomförande, envar inom sitt luftskyddsområde. Av vad förut sagts följer, att i den mån luftskyddsfrågorna undantagits från länsstyrelsernas och luftskyddschefernas handläggning, motsvarande uppgifter med avseende å luftskyddets för-

beredande åligga den myndighet, som förordnats att i länsstyrelsernas och luftskyddschefernas ställe utöva ledningen av luftskyddet.

Kommuner och enskilda äro enligt luftskyddslagen skyldiga att redan under fredstid i viss utsträckning biträda med luftskyddets planläggning. Enligt 10 § (senaste lydelse SFS 1940: 81) är ägare eller innehavare av, bland annat, industriell anläggning sålunda skyldig att lämna erforderligt biträde vid planläggningen av anläggningens luftskydd. Stadgandet får anses innefatta skyldighet icke blott att lämna luftskyddsmyndigheten erforderliga upplysningar rörande anläggningens luftskydd utan även att efter luftskyddsmyndighetens anvisningar uppgöra plan för luftskyddet med därtill hörande eventuella ritningar och beräkningar. Ägare eller innehavare av egendom är vidare enligt nyssnämnda paragraf skyldig att tåla sådan egendomen berörande åtgärd, som erfordras för beredande av luftskydd, dock endast under förutsättning att åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet.

I 11 § (senaste lydelse SFS 1940: 81) luftskyddslagen angivas vissa fall, då kommunerna och enskilda kunna åläggas en längre gående skyldighet att medverka vid luftskyddets förberedande än den, som innefattas i 10 §. Kommun kan sålunda av länsstyrelse åläggas, bland annat, att inom kommunens anläggningar och inrättningar vidtaga erforderliga åtgärder för att varna personalen, då luftenfall hotar, att i den mån det lämpligen kan ske genomföra nödiga skydds- och reservanordningar för att säkerställa driften vid kommunens tekniska verk, att vidtaga erforderliga skyddsanordningar för driftpersonalen vid nämnda verk samt att sörja för utbildning och övning av sådan hos kommunen anställd personal, som i följd av sin anställning är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst. Åläggande som nu nämnts får dock ske allenast under förutsättning, att med åtgärden icke kan anstå utan äventyrande av luftskyddet och att åtgärden ej betingar oskäligen kostnad. Även annan ägare eller innehavare av anläggning eller inrättning än kommun kan under nyssnämnda förutsättningar åläggas att med avseende å driften vid anläggningen eller inrättningen vidtaga luftskyddsåtgärder. I detta fall skall åläggandet dock meddelas av Kungl. Maj:t. Vidare må nämnas, att ägare eller innehavare av fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts, är skyldig — likaledes enligt 11 § — att anskaffa och underhålla sådan brandredskap, som länsstyrelsen prövar erforderlig för fastighetens eller egendomens behov.

I fråga om skyldighet att anordna skyddsrum och vidtaga andra än nyss nämnda brandskyddsåtgärder till skydd mot skada genom luftenfall hava särskilda bestämmelser meddelats i lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m. — i fortsättningen benämnd skyddsrumslagen — och i kungörelsen den 1 mars 1940 (nr 120) angående inrättande av skyddsrum för anläggningar och byggnader m. m. — i fortsättningen kallad skyddsrumskungörelsen. Enligt 2 § skyddsrumslagen skola, efter Kungl. Maj:ts förordnande, bland andra följande anläggningar förses med skyddsrum, nämligen hamn,

järnvägsstation och därmed jämförlig anläggning, som är av vikt för allmänna samfärdseln, industriell anläggning, vid vilken i regel minst 25 personer samtidigt äro sysselsatta, samt annan anläggning eller byggnad, inom vilken människor bo eller eljest vanligen vistas, såframt skyddsrum är erforderligt med hänsyn till anläggningens eller byggnadens beskaffenhet och läge. I fråga om brandskyddsåtgärder stadgas vidare i 7 §, att vid uppförande av byggnad, som avses i 2 §, i mer än två våningar skola vertikala bärverk, bjälklag över källare samt översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag och, om byggnaden uppföres i mer än fyra våningar, samtliga bjälklag utföras brandsäkert. Undergår byggnad, som avses i 2 § och som är uppförd i mer än två våningar, sådan ombyggnad, ändring eller utvidgning, att den kommer att i väsentliga delar framstå i nytt skick och i avsevärd mån öka i värde, skall enligt 8 §, därest brandbotten saknas, sådan anordnas å översta på mur eller därmed likvärdigt bärverk vilande bjälklag. Ändå att ombyggnaden, ändringen eller utvidgningen är av mindre omfattning, skall brandbotten anordnas enligt vad nu sagts, om kostnaden härför är ringa i jämförelse med kostnaden för byggnadsarbetet i dess helhet. I 9 § stadgas, att då byggnad som avses i 2 § uppföres med mindre än tre våningar, bärande konstruktioner skola utföras brandsäkert, i den mån det prövas skäligt. Vad nu sagts skall jämväl äga tillämpning vid väsentlig ombyggnad, ändring eller utvidgning av sådan byggnad. Kan i annat hänseende än under 7—9 §§ nämnts i fråga om anläggning eller byggnad till minskande av brandskador genom luftanfall vidtagas åtgärd, som utan kostnad av någon betydenhet medför väsentlig fördel, må länsstyrelsen enligt 10 § föreskriva sådan åtgärd.

Prövning, vilka åtgärder till skydd mot luftanfall som skola vidtagas, ankommer enligt skyddsrumslagen på byggnadsnämnd och länsstyrelse på sätt i lagen närmare angives. Enligt 14 § äger länsstyrelsen helt eller delvis medgiva befrielse från vidtagande av åtgärd, som avses i lagen, om åtgärden prövas medföra oskäligen kostnad eller sådan befrielse i annat fall kan medgivas utan eftergivande av skäliga anspråk på luftskydd. Denna sin dispensrätt äger länsstyrelsen, i den mån det finnes lämpligt, överlåta å byggnadsnämnd. I övrigt äger Kungl. Maj:t medgiva undantag från lagens bestämmelser. Vidare äger Kungl. Maj:t förordna, att fråga, som enligt lagen skall prövas av byggnadsnämnd eller länsstyrelse, skall prövas i särskild ordning.

I skyddsrumskungörelsen stadgas, att bestämmelserna om skyddsrum i nyssnämnda lag skola tillämpas inom samtliga luftskyddsarter samt att bestämmelserna om brandskyddsåtgärder skola gälla hela riket. Enligt samma kungörelse skall vid tillämpning av brandskyddsföreskrifterna i 10 § i lagen iakttagas bland annat, att antändliga upplag av materiel eller avfall å plats, varifrån brand lätt kan spridas, böra undanskaffas samt att, i den mån det med hänsyn till förhållandena kan anses påkallat, lämpliga åtgärder böra vidtagas för att försvåra uppläckten från luften av anläggningar och byggnader. Slutligen stadgas i kungörelsen att från länsstyrelsens dispensprövning och viss prövning enligt kungörelsen undantagas bland andra statens

vattenfallsverk ävensom enskilda kraftverk och andra företag, beträffande vilka Kungl. Maj:t förordnat att de i luftskyddshänseende skola lyda under särskild myndighet. Prövningen skall i stället handhavas av den myndighet, under vilken företaget lyder i luftskyddshänseende.

För de luftskyddsåtgärder, som kommunerna och de enskilda enligt vad nu sagts äro skyldiga att tåla eller vidtaga redan under fredstid, utgår ej ersättning av statsmedel.

Har Kungl. Maj:t vid krig eller krigsfara med stöd av 13 § luftskyddslagen förordnat, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd, kunna kommunerna och de enskilda med stöd av lagen den 31 mars 1938 (nr 90) om förfoganderätt för luftskyddets behov åläggas längre gående förpliktelser med avseende å luftskyddet än de, för vilka förut redogjorts. Enligt 4 § 1 mom. sistnämnda lag är sålunda ägare eller innehavare av, bland annat, industriell anläggning, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, skyldig att tåla eller vidtaga de åtgärder med avseende å anläggningen ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för luftskyddets genomförande. För sådan åtgärd är anläggningens ägare enligt 5 § (senaste lydelse SFS 1940: 584) i allmänhet berättigad till ersättning av kronan. Avser åtgärden huvudsakligen beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid tid, då luftskyddstillstånd inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår ersättning dock allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt. Anspråk på ersättning skall enligt 6 § (senaste lydelse SFS 1940: 584) prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov.

I fråga om kraftanläggningarnas skydd mot skadegörelse under krig och därmed jämförliga förhållanden må vidare nämnas, att vattenfallsstyrelsen enligt kungörelsen den 29 augusti 1939 (nr 584) angående förhindrande av skadegörelse å vissa kraft- och kanal-anläggningar i riket vid krig eller krigsfara m. m. har att — i den mån sådant ej ankommer på militär myndighet — beträffande såväl under dess förvaltning stående kraft- och kanalverk som utom dess förvaltning stående kommunala och enskilda kraftföretag, för vilka styrelsen enligt särskilda bestämmelser har att utfärda anvisningar beträffande säkerställande av kraftdistributionen, utfärda de bestämmelser samt vidtaga de åtgärder, som må finnas nödiga för kraft- eller kanal-anläggnings skyddande mot annan skadegörelse än sådan från luften, för snabbt avhjälpande av driftavbrott samt för säkerställande av kraftdistributionen eller trafiken. Det åligger militär- och polismyndigheterna att efter därom gjord framställning lämna kraft- och kanalverksmyndighet erforderligt biträde vid åtgärder som nyss nämnts. Bestämmelserna gälla vid förstärkt försvarsberedskap, mobilisering eller då Kungl. Maj:t eljest förordnar därom.

Beträffande statens kraftstationsanläggningar gälla vissa av Kungl. Maj:ten 19 september 1919 fastställda och sedermera, enligt Kungl. Maj:ts be- myndigande, den 10 januari 1939 ändrade bestämmelser angående samarbete mellan vattenfallsstyrelsen och chefen för försvarsstaben. Dessa bestämmelser avse i huvudsak att redan i samband med anläggningens tillkomst bereda militär sakkunskap tillfälle att framställa de krav, som ur militär synpunkt böra ställas på anläggningen.

För kommunala och enskilda kraftverk saknas motsvarande bestämmelser.

För kraftledning, transformatorstationer och kopplingsstationer finnas icke för närvarande några speciella föreskrifter med hänsyn till luftskydd eller skydd mot annan skadegörelse. Beträffande elektriska starkströmsledningar må emellertid nämnas, att möjlighet torde finnas att i samband med Kungl. Maj:ts beslut om koncession enligt lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadga villkor som finnas erforderliga ur försvarssynpunkt. Några uttryckliga bestämmelser härom meddelas dock, bortsett från vissa föreskrifter till skydd för flygfält, icke i lagen. Koncession fordras, med vissa närmare angivna speciella undantag, när någon vill utföra elektrisk starkströmsledning med spänning överstigande 250 volt mellan två ledare eller, om jordledning användes, mellan en ledare och jord.

Behovet av nya bestämmelser.

Den förberedande utredningen.

I fråga om behovet av nya författningsbestämmelser rörande skyldighet att vidtaga skyddsåtgärder vid kraftanläggningar framhöll *ställföreträdande chefen för försvarsstaben* i sin inledningsvis omnämnda skrivelse den 9 juli 1941, bland annat:

Kraftförsörjningens säkerställande under krigsförhållanden vore numera av mycket stor betydelse på grund av den stora användning den elektriska kraften erhållit på olika för försvar och folkförsörjningen viktiga områden. En central driftledning hade kommit till stånd för att vid krig säkerställa driften, och ett målmedvetet arbete påginge för att sammanknyta de olika distributionsområdena och standardisera materielen. Dessutom nedlades ett omfattande arbete på att skydda anläggningarna bland annat genom ordnande av skyddsbevakning, luftvärn och luftskydd. I fråga om luftskyddet hade erfarenheterna visat, att detta skulle ur såväl ekonomisk som praktisk synpunkt kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt, om vederbörlig hänsyn därtill togs vid stationers och ledningars byggande. Så vore för närvarande icke fallet beträffande huvuddelen av de i enskild ägo varande anläggningarna.

Beträffande vissa statliga anläggningar samt kraftledningar hade bestämmelser utfärdats rörande skyldighet att taga hänsyn till krav ur försvarssynpunkt. Med hänsyn till det anförda syntes bestämmelserna emellertid böra

kompletteras så, att enskilda kraftverksägare ålades skyldighet att vid nyanläggningar taga hänsyn till de militära krav, främst i avseende på luftskyddet, som kunde komma att uppställas.

Vad i denna del anförts i de över skrivelsen infortrade *yttrandena* finnes återgivet å sid. 14—15 i propositionen, till vilken redogörelse utskottet här får hänvisa.

I sin framställning med begäran om utredning rörande erforderliga författningsbestämmelser framhöll *överbefälhavaren*, att under den förberedande utredningen betydelsen av att kraftanläggningar erhöles betryggande skydd blivit samstämmigt vitsordat. Det i vissa yttranden ifrågasatta sättet för ernående av sådant skydd — en skriftlig försäkran från kraftföretagens sida att vid planering av nyanläggningar upptaga underhandlingar med vederbörliga myndigheter om lämpliga skyddsåtgärder — kunde ur riksförsvarets synpunkt icke anses betryggande. Under rådande förhållanden vidtoges visserligen åtgärder för försvarsändamål i avsevärd omfattning på alla områden, men då förevarande åtgärder vore av bestående art och måste ses på lång sikt, borde för framtiden gällande, allmängiltiga föreskrifter utarbetas. Sådana bestämmelser skulle dessutom bidra till en eftersträfvansvärd enhetlighet vid åtgärdernas genomförande.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava framhållit, att gällande bestämmelser om luftskydd för industriella anläggningar, till vilka jämväl kraftverken hörde, toge sikte på anordnandet av skyddsrum för personalen och brandskydd samt åtgärder med avseende å driften. Några lagbestämmelser, vilka tryggade en ur luftskyddssynpunkt lämplig planering av kraftanläggningar, funnes icke. De stadganden, som gällde brandskyddet, avsåge att reglera, hur det skulle förfaras i fråga om anordnandet av brandbottnar och dylikt, när byggnader av visst planerat utseende skulle utföras. De gäve knappast myndigheterna befogenhet att meddela anvisningar, hur anläggningen i fråga lämpligen skulle utspridas eller infogas i terrängen, för att den skulle bliva så litet sårbar som möjligt. Bestämmelser om åläggande att utföra sådana viktiga anläggningar som vattenregleringsdammar på ett ur luftskyddssynpunkt så vitt möjligt betryggande sätt saknades helt.

Sådana egenartade anläggningar som elektriska starkströmsledning, transformatorstationer och kopplingsstationer vore — hava de sakkunniga vidare yttrat — överhuvud taget icke särskilt uppmärksammade i luftskyddslagstiftningen. Den möjlighet, som funnes att i samband med koncession enligt 1902 års lag, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, stadga villkor för rätten att bruka den koncessionerade ledningen vore högst bristfällig, helst som den icke kunde tillämpas på redan befintliga anläggningar.

En brist i gällande lagstiftning ansåge de sakkunniga även vara, att den huvudsakligen avsåge skydd mot anfall direkt från luften och icke inne-

hölle några särskilda bestämmelser om skyddsåtgärder mot skadegörelse, som utövades t. ex. av fallskärmstrupper eller genom sabotage.

De sakkunniga hava vidare yttrat:

Ehuru lagstiftningen är bristfällig, ha genom frivillig medverkan betydelsefulla skyddsåtgärder utförts även vid kommunala och enskilda anläggningar. Det har med hänsyn till den beredvillighet som i detta hänseende visats blivit ifrågasatt, huruvida icke ett fortsatt samarbete på frivillighetens väg kunde vara tillfyllest. Då kraftproduktionen utgör en synnerligen viktig nyckelindustri, är det emellertid befogat, att hithörande problem bliva så rationellt som möjligt lösta i lagstiftningen. Det kan ju icke med säkerhet förutsättas, att det intresse och den villighet som finnes under nu rådande förhållanden skall fortvara allt framgent. Och även om flertalet av de berörda företagen skulle komma att behålla sin nuvarande inställning, är det givetvis önskvärt, att bestämmelser finnas som hindra att ett eller annat företag underlåter att vidtaga skäligen åtgärder, som andra med större eller mindre uppoffringar underkastat sig.

Med hänsyn till det anförda hava de sakkunniga ansett erforderligt, att lagbestämmelser utfärdades rörande skyldighet att vid utförande av kraftanläggningar av väsentlig betydelse för landets kraftförsörjning vidtaga åtgärder till anläggningarnas skyddande mot anfall från luften eller eljest mot skadegörelse genom krigsåtgärd eller sabotage.

De sakkunniga hava emellertid funnit, att de nya bestämmelserna borde göras tillämpliga jämväl å redan befintliga kraftanläggningar. Härom hava de sakkunniga anført:

Under den förberedande diskussionen i ärendet har uppmärksamheten främst varit riktad på nya företag och önskemålet att redan från början planera anläggningarna så att de bliva utförda på det ur skyddssynpunkt bästa sättet. Det torde emellertid vara uppenbart, att den önskvärda enhetligheten och överblicken icke kan vinnas utan att de nya bestämmelserna — med de modifikationer som föranledas av förhållandena — tillämpas även på redan befintliga anläggningar. Luftskyddslagstiftningen i övrigt omfattar såväl nyanläggningar som befintliga anläggningar och i princip gäller, att i båda fallen ägaren eller innehavaren skall vidtaga de åtgärder som skäligen kunna fordras av honom, ehuru alla bestämmelser givetvis icke avse båggedera fallen. Detsamma gäller på andra analoga lagstiftningsområden (bl. a. inom vattenrätten). Tillbörlig hänsyn måste helt naturligt tagas till de möjligheter som stå till buds vid befintliga anläggningar. Åtskilliga åtgärder kunna utan större kostnad vidtagas lika väl vid befintliga anläggningar som vid nya.

I detta sammanhang bör för övrigt uppmärksammas, att begreppet befintlig anläggning är relativt; det kan hänföras till tiden för lagstiftningens genomförande eller till tiden för väckandet av förslag om nya skyddsåtgärder. Att på ett sådant område som det förevarande binda sig vid den uppfattning som var rådande vid den tidpunkt, då en anläggning kom till stånd, kan icke gärna komma ifråga. Det är nödvändigt, att föreskrifterna kunna anpassas efter erfarenheterna och teknikens utveckling. Även ur företagarens synpunkt skulle det vara ogynnsamt att tvinga den myndighet som skall pröva frågan att från början bestämma allt vad som bör göras. Om ändrade eller nya föreskrifter icke senare kunna meddelas, tvingas myndigheten måhända att lämna föreskrifter i hänseenden, där frågan eljest kunnat lämnas öppen.

Att frågan om skyddsåtgärder för den väsentliga delen av landets elektriska kraftproduktionsapparat bleve enhetligt reglerad skulle enligt de sakkunnigas uppfattning innefatta en obestridlig vinst.

I enlighet med vad de sakkunniga sålunda anfört hava de i sitt förenämnda lagförslag upptagit bestämmelser om skyldighet för ägare av såväl nya som äldre kraftverk, regleringsdammar, elektriska ledningar samt transformator- och kopplingsstationer av viss storleksordning att vidtaga erforderliga åtgärder till skydd mot anfall från luften och annan skadegörelse, däri inbegripet förberedande åtgärder för avhjälpande av uppkommen skada.

Yttrandena.

De sakkunnigas förslag har i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran i de avgivna yttrandena.

För det närmare innehållet i yttrandena redogöres i propositionen å sid. 18—19.

Föredragande departementschefen, statsrådet Möller, har beträffande de allmänna grunderna för den ifrågasatta lagstiftningen anfört följande:

»Med hänsyn till den elektriska kraftens stora betydelse för såväl försvar som folkförsörjning är det uppenbarligen av utomordentlig vikt, att de för denna krafts produktion och överföring avsedda anläggningarna så långt möjligt skyddas mot skadegörelse under krig. Såsom av utredningen i ärendet framgår, kunna riskerna för sådan skadegörelse avsevärt minskas, därest redan vid anläggningarnas planering och utförande vederbörlig hänsyn toges till försvars- och luftskyddssynpunkter. Härtill kommer att kostnaderna för åtskilliga skyddsåtgärder bliva lägre, om åtgärderna vidtagas redan i samband med anläggningarnas tillkomst, än om de först därefter utföras. Det är således icke endast för det allmänna utan även för den enskilde företagaren av värde, att de krav, som ur skyddssynpunkt kunna uppställas på en anläggning, bliva beaktade redan vid anläggningens tillkomst.

För närvarande saknas emellertid allmänna bestämmelser, som garantera ett sådant hänsynstagande. Av utredningen i ärendet framgår visserligen, att de större kraftverksföretagen hittills varit villiga att i skälig utsträckning frivilligt medverka till att anläggningarna redan från början bliva ur skyddssynpunkt ändamålsenligt planerade och utförda. Även om anledning saknas att antaga, att någon förändring härutinnan skulle inträda åtminstone i nuvarande läge, torde det dock med hänsyn till kraftförsörjningens utomordentliga betydelse för krigsberedskapen ej vara lämpligt att vidtagandet av åtgärder, avsedda att stärka kraftindustriens motståndskraft mot skadegörelse genom krigsåtgärder, göres beroende av frivilligt åtagande. Överbefälhavaren har också i sin framställning i ärendet förklarat sig anse, att en på frivillighetens grund baserad lösning av förevarande spørsmål icke kunde anses betryggande ur riksförsvarets synpunkt. Såsom de sakkunniga fram-

hållit, synes det även vara önskvärt, att bestämmelser finnas, som hindra att ett eller annat företag underlåter att vidtaga skäliga åtgärder, vilka andra med större eller mindre uppoffringar underkastat sig.

Då utredning för närvarande pågår rörande omarbeting av luftskyddslagstiftningen i dess helhet, kan det emellertid, såsom framhållits i luftskyddsinspektionens och 1941 års hemortsförsvvarssakkunnigas yttranden i ärendet, ifrågasättas, huruvida det är lämpligt att redan nu utfärda särskilda föreskrifter rörande skyddsåtgärder för kraftanläggningarna. Nyssnämnda utredning läser dock ej bliva fullbordad inom sådan tid, att den reviderade luftskyddslagstiftningen kan träda i kraft förrän under nästkommande år. Med hänsyn härtill och då ett flertal ur kraftförsörjningssynpunkt viktiga anläggningar för närvarande äro under planering eller utförande, synes det ej vara tillrådligt att uppskjuta avgörandet av nu ifrågavarande lagstiftningsfråga. De med kraftanläggningarnas skydd mot luftanfall och andra krigshandlingar förbundna frågorna äro för övrigt i flera avseenden av den speciella art, att en särslagstiftning rörande dem, såvitt nu kan bedömas, läser bliva erforderlig även efter den blivande revisionen av den allmänna luftskyddslagstiftningen.

De sakkunnigas uppdrag avsåg närmast att utreda frågan om införande av författningsbestämmelser rörande skyldighet att vid utförande av nya kraftanläggningar vidtaga erforderliga skyddsåtgärder. Under framhållande av att gällande bestämmelser vore bristfälliga även i fråga om skyldighet att vidtaga åtgärder till skydd för befintliga anläggningar och att det vore värdefullt att enhetliga bestämmelser i nu ifrågavarande avseende erhöles för såväl nya som äldre anläggningar, hava de sakkunniga emellertid föreslagit, att de nya bestämmelserna skulle i lämplig utsträckning gälla även i fråga om befintliga anläggningar. Detta förslag, mot vilket någon erinran icke framställt, anser jag mig böra biträda.

Med hänsyn till det anförda har jag på grundval av de sakkunnigas förslag och med ledning av de däröver avgivna yttrandena låtit inom socialdepartementet upprätta förslag till *dels* lag om särskilda skyddsåtgärder för vissa kraftanläggningar, *dels* lag om ändrad lydelse av 11 § 5 mom. luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), *dels* lag angående ändrad lydelse av 24 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m., *dels* ock lag angående tilllägg till lagen den 27 juni 1902 (nr 71 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar.»

En mera ingående redogörelse för de sålunda upprättade lagförslagen och i samband därmed uppkomna frågor återfinnes å sid. 21—57 i propositionen. Därvid har först till särskild behandling upptagits tre huvudfrågor, nämligen *dels* frågan om vilka kraftanläggningar, som böra omfattas av de nya bestämmelserna (sid. 21—25), *dels* frågan om organisationen av kraftanläggningarnas luftskydd (sid. 25—39) och *dels* frågan om kostnaderna för skydds-

åtgärderna (sid. 39—43), varefter berörts den närmare innebörden av de särskilda bestämmelserna (sid. 44—57).

Utskottet. Utskottet har vid granskning av de genom propositionen framlagda lagförslagen icke funnit anledning till erinran mot desamma. Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen.

Stockholm den 28 maj 1942.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NÖRMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Tamm, Löfvander, Forslund, Wistrand, Olof Carlsson, Näslund* och *Näsström*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, fröken *Andersson*, herrar *Olovson* i Västerås, *Hallagård*, *Hermansson*, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund och *Hedlund* i Rådom.
